

Jordi Puig i Voltas

Tots els dies de la setmana, tan bon punt finalitzen les classes de les escoles, un nombre molt important d'infants i joves es dirigeixen als vestuaris, a les pistes esportives, a les entitats de lleure i als clubs esportius de la seva ciutat o poble. Una nova escola està en marxa: l'escola del lleure i de l'oci, l'aula oberta de les anomenades activitats extraescolars. Són moltes les persones que participen, ja sigui de forma activa o passiva, en l'organització d'aquestes activitats al llarg del curs escolar, constituint en l'actualitat un veritable sector econòmic i sense cap mena de dubte un evident referent educatiu.

Cal tenir en compte que l'essència de l'esport modern parteix d'un concepte fonamentat en la competició i clarament dirigit als adults. La inclusió de l'esport a l'escola s'ha fet de forma mimètica; copiant en gran mesura els elements clàssics i tradicionals de la competició d'alt nivell. En les darreres dècades hem pogut observar que l'esport escolar ha guanyat en definició i s'ha començat a separar del seu progenitor, i ja el podem considerar un concepte amb significat propi i amb característiques molt concretes i definides.

L'esport escolar forma part d'aquest conjunt d'activitats anomenades durant molts anys «extraescolars» i que es practiquen de forma reglada i formal en tot Catalunya, ja que compten amb els seus reglaments, normes internes i estructures organitzatives. Es pot afirmar que avui dia l'esport escolar està força institucionalitzat i les diferents administracions faciliten programes, projectes i diferents modalitats per tal d'afavorir aquestes pràctiques.

En el moment d'aplicació de la LOGSE, i fruit de la introducció dels mestres especialistes d'educació física, és va considerar important la relació existent entre l'àrea curricular i les activitats practicades en els centres educatius en horari no lectiu. Molts centres van guanyar en qualitat i en quantitat de practicants, i es va donar un fort impuls a la pràctica esportiva pròpia de l'escola. Avui dia resultaria erroni considerar l'esport escolar com un element complementari o subordinat a l'àrea d'educació física que s'imparteix en els centres escolars, ja que té una entitat pròpia i un camí molt clar de creixement i de visió de futur. Si més no, els objectius de l'educació física i els de l'esport escolar han d'estar en consonància tenint en compte l'espai i l'abast de totes dues realitats.

La pràctica de l'esport a l'escola ha de compartir tres espais o escenaris fonamentals:

- Com a element curricular constituent de l'Àrea d'Educació Física
- Com a activitat constitutiva d'una àmplia i creixent proposta d'oci i lleure educatiu
- Com a element i activitat de relació de l'individu i del centre amb el medi social i cultural de l'entorn (integració ciutadana)

Com podem veure, l'esport escolar és un element important en el desenvolupament de certes competències que l'individu ha de potenciar i treballar: competència social i ciutadana, competència en comunicació lingüística, competència d'aprendre a aprendre, competència cultural i artística, i competència en autonomia i iniciativa personal. Aquest és un dels nous reptes del sistema educatiu i de les activitats d'oci i de lleure, ja que són responsables directes de la formació d'individus en totes les seves dimensions i amb aquells elements clau que els serviran per a la seva vida adulta.

El moviment de l'esport escolar va començar fruit de diferents necessitats i com una còpia de l'esport d'alt nivell. En els anys vuitanta i noranta l'eclosió esportiva viscuda a nivell mundial ha estat un dels elements determinants per considerar l'esport com un veritable element de canvi social en el segle XXI. Variables com l'edat, el sexe, el lloc de naixement, les diferents modalitats esportives, han estat clau en els Consells Esportius de les diferents comarques i les Federacions per tal d'iniciar un procés de definició dels diversos models adaptant al llarg dels anys els reglaments i les modalitats.

Al mateix temps, tant els ajuntaments com el mateix Govern de la Generalitat han incorporat de forma seriosa la pràctica de l'esport escolar a les seves estructures, facilitant-ne la promoció i democratitzant-ne l'accés a tots els infants i joves. Aquest ha estat un element important del qual avui dia recollim fruits a nivell tangible i també a nivell intangible.

En el cas de les escoles, en un principi la pràctica d'activitats extraescolars estava molt vinculada a les escoles concertades, ja que constituïa un valor afegit a la mateixa organització del centre. Amb el temps les escoles públiques han obert les seves portes en l'horari no lectiu i l'esport escolar podem dir que és una pràctica generalitzada en tot el territori català. Aquest és un element democràtic i de pràctica igualitària que fa que molts centres restin oberts moltes hores per les tardes i durant els caps de setmana, aprofitant les seves instal·lacions i infraestructures per al desenvolupament de les activitats extraescolars.

L'esport escolar engloba totes aquelles activitats físiques i esportives, ja siguin competitives, de salut o recreatives que es porten a terme per part d'infants i joves, principalment en els centres escolars, però també en associacions, entitats i clubs esportius fora de l'horari escolar.

La filosofia que ha de guiar els passos de l'esport escolar, a diferència de l'esport professional, s'ha de centrar més en l'esportista que no pas en els resultats. Encara hi podem donar un pas més centrant l'atenció en l'infant i potser no tant en l'esportista.

L'esperit que impulsa aquesta concepció de l'esport escolar dóna a entendre que el més important no és guanyar, sinó participar, esforçar-se, aprendre i establir el primer vincle de contacte amb una ocupació activa del temps d'oci i de lleure. El factor pedagògic és un element determinant en el moment de plantejar un procés d'iniciació esportiva educatiu i de qualitat. D'igual manera els criteris de qualitat haurien d'estar presents en totes les propostes educatives que es realitzin tant en el marc de l'esport escolar com en altres realitats del lleure i l'oci educatiu. Per tots aquests arguments les persones vinculades a l'esport escolar es converteixen en els anomenats «adults significatius» que són els veritables referents per a l'infant i que han de demostrar tenir la formació adequada i ser veritables transmissors de valors, donant exemple als infants que s'inicien en el món de l'esport escolar. Entenem per «adults significatius» totes aquelles persones que tenen un contacte pedagògic significatiu amb l'infant i que mostren una especial participació i motivació en l'educació i la transmissió de valors.

Els programes d'iniciació a l'esport escolar han de facilitar que els infants coneguin tots els esports possibles, totes les modalitats i totes les ofertes vinculades al seu entorn sociocultural, rebent una formació inicial específica que possibiliti la tria d'aquella activitat que més els agradi d'acord amb:

- Les seves preferències, desitjos i necessitats
- Les seves capacitats i possibilitats
- Els seus desitjos personals
- Les orientacions que rebin per part dels adults per a una pràctica esportiva que afavoreixi aquelles dimensions personals
- Les possibilitats de l'entorn on viuen

Els objectius de l'esport escolar han anat canviant i s'han adaptat a les noves situacions i contextos socials. En un principi la pràctica de l'esport escolar es fonamentava en el desenvolupament de la tècnica esportiva. Avui dia i gràcies a les aportacions de les ciències de l'activitat física i de l'esport, de la pedagogia, de la psicologia i de la sociologia, l'esport escolar ha millorat quant al seu potencial educatiu i possibilita un ampli ventall de pràctiques esportives diverses que configuren una riquesa formativa molt important per a la infància i adolescència del nostre país.

Els objectius fonamentals de l'esport escolar han de partir bàsicament del concepte d'educació integral i de formació de l'infant des d'un punt de vista psicopedagògic. L'esport escolar s'encarrega de ser el primer a potenciar la formació en valors i contribuir així al desenvolupament d'un individu que integra mitjançant la pràctica esportiva totes les seves

dimensions que el configuren com a persona. Orientat des de la pedagogia, l'esport escolar és una de les millors eines educatives per desenvolupar el potencial educatiu de l'infant.

Tal i com ha esmentat Petrus, A. (1998) en diverses ocasions, el segle XXI és sense cap mena de dubte el segle de l'esport, i a Catalunya es fa evident un veritable augment del nombre de practicants esportius. També és ben cert que la pràctica esportiva és una activitat molt atractiva i motivadora per als infants i joves, tot i que la societat segueixi criticant les noves generacions acusant-los de manca d'esforç i disciplina. Sovint el món en el qual vivim està estructurat de forma contradictòria.

Aquest augment s'observa també en la base de l'esport, quan les escoles, els clubs i les entitats promouen la pràctica esportiva.

Segons Gilles Lipovetsky i reforçant aquesta idea Manuel Cuenca, el segle XXI serà el segle de l'oci i del temps de lleure. De fet moltes són les ofertes que en els darrers anys han sorgit vinculades a l'educació fora del centre educatiu o el que, en altres àmbits, s'ha anomenat Educació Compartida, destacant el paper educatiu de tots els elements de l'entorn.

Els nous corrents socials imposen en certa manera el que abans es considerava educació no formal, com a educació complementària o compensadora, ja que sembla que juga un paper important en l'equilibri amb l'activitat formal desenvolupada a l'escola. Cal donar un pas més endavant i entendre l'oci com a un espai i un temps nou en les nostres vides, i l'esport com a una pràctica específica d'oci a l'escola, i fora d'ella és una de les activitats més practicades en les edats infantils.

L'esport és sense cap mena de dubte a nivell macrosocial un dels elements característics, definidors i definitius de la nostra època. Amb el potencial educatiu que té la pràctica esportiva, és evident que s'ha de saber utilitzar com a eina i com a element de cohesió i desenvolupament social i personal.

No entrarem en les discussions tradicionals i disputes clàssiques sobre la millor terminologia per definir correctament l'esport vinculat a l'escola i als valors que aquesta ha de promoure i transmetre. L'esport educatiu ha de ser un referent en la transmissió d'actituds, valors, normes, rutines i hàbits, i això s'ha de produir indiferentment de l'escenari en el qual ens trobem.

Un dels elements que s'ha de millorar en les pràctiques d'esport escolar és el desenvolupament metodològic. Els mètodes i la forma de planificar les activitats segueixen partint de forma clara i evident de concebre l'activitat com un entrenament més que com a una activitat fonamentalment i bàsicament educativa. Un altre element a millorar és que determinats models excessivament centrats en les figures de l'entrenador i en els mateixos pares impedeixen el correcte desenvolupament cognitiu de l'infant degut a treballar de forma mecànica, privant l'individu d'iniciativa i de capacitat de decisió en el desenvolupament i en la creativitat pròpia del joc motriu.

El segon element que ha de ser revisat és aquell que fa predominar la competició per sobre de la participació i impedeix la pràctica esportiva d'aquells menys afavorits motriument i

socialment. Moltes activitats esportives disposen d'elements de discriminació en els seus reglaments per afavorir la pràctica del conjunt dels infants. El problema o la dificultat és que moltes vegades els mateixos adults intenten anar contra el bon esperit de la norma i provoquen conflictes vinculats de forma habitual amb el dualisme guanyar/perdre.

L'esport escolar ha de deixar definitivament de ser un reflex de l'esport adult o de l'esport espectacle i s'ha de convertir en un referent educatiu més d'aquesta societat que necessita eines per formar una ciutadania més oberta, flexible i no tan centrada en la competitivitat, qüestió que sembla difícil en un context tan competitiu i consumista.

La pràctica de l'esport de forma regular és un valor i una necessitat per a la societat actual, requereix una sèrie d'aptituds i d'implicacions. L'individu que practica esport té més possibilitat de desenvolupar i de potenciar una sèrie d'estratègies i competències noves i diferents que aquelles persones que no han jugat o han entrenat amb els seus companys i companyes en una pista esportiva.

L'esport actual és un element viu que, de la mateixa manera que la societat, presenta una sèrie de canvis, cada vegada més ràpids i amb una força exponencial. L'esport escolar ha de contemplar aquest dinamisme i convertir-se en una veritable escola que promogui un subjecte multidimensional i d'una adaptabilitat a les diferents realitats que se'ns presenten.

Respecte a la relació entre l'esport escolar propi dels centres educatius i l'esport escolar propi dels clubs esportius, cal tenir en compte que el rendiment no hauria de ser l'únic indicador per definir els punts forts o febles de cada modalitat. Cal definir un model que tingui en compte en primer lloc els drets dels infants, com per exemple a participar, a competir en igualtat de condicions, a tenir uns educadors competents...

Respecte a la competició, cal esmentar que defensem un model competitiu que no generi estrès en l'infant degut a dimensionar de forma excessiva la victòria per sobre de la derrota. Cal valorar la competició des del seu vessant pedagògic i des de l'anàlisi de quins valors ens pot aportar. Per això defensem una competició pedagògica.

En els darrers anys s'ha produït en el món de l'esport una veritable explosió i augment de la violència. En l'esport escolar la violència d'alt impacte no té una gran incidència, tret de casos aïllats. Però sí que és denunciabile la violència de baix impacte: insults a l'àrbitre, desqualificacions als contraris, jugar amb més o menys jugadors depenent de la competició i del rival.

Vivim en un món d'immediatesa, de menjar ràpid, en un món excessivament urbà, d'alta velocitat, d'hiperactivitat... L'esport escolar és una de les activitats que ens requereix temps, esforç, disciplina i constància; virtuts que ens proporcionen satisfacció, salut, rutines i hàbits.

Avui dia ningú no dubta dels beneficis tant tangibles com intangibles que suposa la pràctica d'una activitat física o esportiva de forma regular. L'esport escolar suposa l'inici d'aquesta pràctica esportiva i per tant un dels moments clau de l'educació dels infants.

És necessari que siguem conscients de la importància que té avui dia la pràctica d'esport escolar i que aquesta es consideri un espai més de l'educació de l'individu, un espai vinculat a l'escola, a la família i a la societat. Un altre element important i necessari és la modificació del nostre vocabulari respecte als conceptes lligats a una idea poc adaptada i que se segueixen utilitzant en l'actualitat: «no lectiu», «extraescolar», «no formal». Per definir les activitats de lleure educatiu és millor no referir-se a «activitats no lectives». Així també ajudarem en aquest camí de definició de l'esport escolar i de separació de l'esport espectacle o de l'esport adult. L'esport que es practica a l'escola té valor «autotèlic» o sigui en ell mateix, i cal buscar-ne el sentit en la seva essència i concepció.

Els veritables objectius de la pràctica esportiva escolar cal contextualitzar-los en una concepció interdimensional que afecta la globalitat de la persona i que contempla totes les esferes dels individus: dimensió intel·lectual, dimensió social, dimensió psicològica, dimensió moral i ètica, dimensió motriu, dimensió biològica i dimensió afectiva.

Algunes d'aquestes dimensions són millorables, educables i entrenables, altres depenen de l'ambient, del context, de l'escenari on es desenvolupen. Treballar i potenciar totes elles de forma conjunta suposa fer un veritable treball d'educació integral de la persona. Podem afirmar que el veritable sentit de la pràctica d'esport escolar no radica en el lloc o context de pràctica, sinó en el desenvolupament d'una profunda activitat educativa.

Altres aspectes que s'haurien de contemplar en un horitzó de millora en la pràctica esportiva escolar són els següents: acceptació de la realitat corporal, activitat física, qualitat de vida i salut corporal, esport escolar com a eina de resolució de problemes motrius i de desenvolupament de l'autonomia personal, la relació entre el joc motriu i l'esport escolar, la regulació i dosificació de l'activitat física i l'esport, l'expressió i comunicació corporal i socialització mitjançant l'esport escolar, la participació activa en activitats físiques i esportives amb un potencial elevat de valors i esperit.

Per tots aquests arguments, podem afirmar que practicar esport a l'escola és una de les activitats més globalitzadores i integrals que existeixen avui dia. L'ésser humà es caracteritza per la seva capacitat d'aprenentatge i és l'esport escolar una font inesgotable d'educació per a la vida en un context de simulació i de joc, on el desenvolupament del cos i la pràctica d'habilitats motrius possibiliten una millora de la persona en totes les seves dimensions.

En definitiva, l'esport escolar ha d'assolir un equilibri entre l'aprenentatge i la recreació, entre la competició i la pràctica de lleure, i entre la diversitat i la progressiva especialització. Això farà que parlem d'un esport educatiu madur i potencialment adult desvinculat totalment de l'esport d'elit i amb entitat i definició pròpia.

BIBLIOGRAFIA

- CUENCA, M. (1983). Educación para el ocio. Actividades extra-escolares. Barcelona:

Cinzel.

- CUENCA, M. (1996). «Ocio autotèlico y educación.» Revista de Ciencias de la Educación: El ocio como factor educativo, núm. 165. (gener-març 1996), p. 7-12.
- LIPOVETSKY, G. (1994). La Era del vacío: ensayos sobre individualismo contemporáneo. Barcelona: Anagrama.
- PETRUS, A. (1995). «Infants, esport i socialització.» Revista Portanveu. Consell de l'Esport Escolar de Barcelona, núm. 3, 1r trimestre, p. 10-13.
- PETRUS, A. (1998). «El deporte escolar hoy. Valores y conflictos.» Aula de Innovación Educativa, núm. 68, 1r semestre, p. 6-10.
- PETRUS, A. (1998). «Esport, educació i diversitat.» Ponència presentada al I Congrés de l'Educació Física i l'Esport en Edat Escolar a la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona, p. 37.

Jordi Puig i Voltas

Mestre d'Educació Física

Doctor en Pedagogia

Expert en Esport Escolar

Data de publicació: juliol de 2009